

Intet er tilfældigt

Af Laurence J. Bendit (oversat af Niels Brønsted)

Fra »The Mysteries Today«

Oversættelse i Teosofia, september 1984

I nogle menneskers bevidsthed er den verden, de lever i, et forvirret sted, hvor begivenhederne udspiller sig på en usammenhængende og tilfældig måde uden at have forbindelse med hinanden. Livet er for dem »en historie fortalt af en tåbe«, og der er ikke noget mønster eller nogen plan i det. Men der er andre — og heri er indbefattet både moderne forskere og intuitive mennesker — som har en fornemmelse af, at der hersker fuldkommen orden, at universet styres af absolutte love, og at det kun er vores uvidenhed, som får os til at betragte det som kaotisk, formålsløst, et sted hvor ordet »tilfældighed« betegner en uforudsigelig og meningsløs hændelse.

Disse klogere mennesker ville bruge »tilfældighed« i dets oprindelige, etymologiske betydning af »noget der finder sted«, selvom vi ikke ved hvorfor. Desuden omfatter udtrykket både behagelige og ubehagelige hændelser og ikke blot dem, der er pinefulde, til trods for tendensen til at tro, at de behagelige ting i tilværelsen er dem, vi fortjener, mens de ubehagelige er skæbnens slag, guddommelig straf eller lignende.

Det er kun et skridt videre at se, at der bag det »tilfældige«, det »hænde-lige«, det »ubestemmelige«, det »vilkårlige« er et bestemt mønster: årsag fulgt af virkning. I Vesten opfatter man denne lov som knyttet til tidssporet, hvor noget fra fortiden frembringer noget andet. Det er et yderst velbegrundet synspunkt og indgår i den generelle opfattelse, vi har af karmaloven. Det tjener til at belyse eller forståeliggøre, om ikke ligefrem at forklare, livets gang. Måske dette i de fleste tilfælde og i praksis er tilstrækkeligt, hvilket er grunden til, at filosofien i det, vi temmelig upræcist kalder den indoeuropæiske kultur — altså både indisk og vestlig — har taget det til sig.

Men hvis man vil forstå og finde mening, er det ikke nok at tænke over eller se livet på den måde alene. Til dette kausale tidssporssynspunkt må vi føje et andet, der så at sige skærer tidssporet i rette vinkler i et punkt, vi kalder »nu'et«. Det er den gamle kinesiske taoistiske opfattelse af livet. Det er klart, at hvis vi kun beskæftiger os med øjeblikket, kan vi også komme i vanskeligheder så som ikke at tænke på at fylde vores spisekammer til næste måltid eller lære af vores erfaringer, så vi kan undgå tidligere tiders fejltagelser og farer. En kombination af de to filosofier åbner imidlertid vejen til en meget praktisk måde, hvorpå vi straks kan håndtere begivenheder og forstå deres betydning. Det er ligesom, når en maler, der arbejder på en plan flade, lader vandrette og lodrette linjer mødes, og det, der kommer til syne, er et fuldstændigt mønster. Hvis det lykkes, sker der noget magisk, idet hans todimensionale billede opfattes som tredimensionalt. Huse, malet på en plan flade, fremtræder som massive blokke, gader forsvinder i en fjern baggrund, der ikke findes på lærredet og så videre. Det magiske sker i det oplevende sind, og selvom det tredimensionale billede på en måde er

illusorisk, bliver det alligevel meget virkeligt, når vores sind begynder at arbejde med det.

Billedet i sindet er måske »illusorisk«, men hvis vi lærer, hvordan vi skal bruge »illusion« eller maya rigtigt, kan sindet, når først det vænner sig til det, vende processen om og begynde at ændre selve billedet. Det er en udfordrende tanke, og dog fremstiller den netop det, der adskiller mennesket fra dyrene: det har, hvor begrænset den end måtte være, en vis grad af fri vilje frihed til at vælge i en given situation, og jo mere, det lærer om en begivenhed, desto større synes det spillerum, den frie vilje giver, at blive. Viljen, som i vores tilfælde virker gennem manas, det rene tankesind, er den operative kraft.

Lad os, for at forstå dette, se på det princip, der kendes som karmas lov, loven om årsag og virkning, specielt i relation til menneskeslægten. Denne lov siges, ifølge den vedantiske tradition, at blive administreret af visse højtudviklede væsener, kaldet lipikaerne, som kan sidestilles med begrebet optegnende engle. Men de nøjes ikke med at optegne begivenheder i den kosmiske erindring — man må også forestille sig, at de er i uafbrudt aktivitet. I overensstemmelse med den udviklingslinje de tilhører — deva- eller engleevolutionen — består deres opgave i at håndhæve loven uden afvigelse. I den henseende er de repræsentanter for et tilsyneladende stift og usmidigt sæt regler. Menneskeheden derimod forekommer i dette, vores system at have til opgave at fremkalde, hvad der synes at være afvigelser fra loven: dets frie vilje indfører en ny faktor, som modificerer det generelle mønster i enhver situation, mennesket er involveret i, og det er derfor, at karma virker så uforudsigelig eller til tider endog uberegnelig. Sådan er det ikke i virkeligheden, det forekommer blot at være sådan, fordi vi endnu ikke ser en hel begivenhed i dybden, men kun dele eller overfladiske aspekter af den.

Det vil klargøre sagen, hvis vi forestiller os lipikaerne som kosmiske, selv-eksisterende væsener, der arbejder efter samme princip som en datamat med konstant tilbagemelding — kybernetik, hvor datamaten hele tiden tilpasser sit mønster efter den samlede tilstand i hvert eneste flygtige øjeblik eller »nu«. På den måde modificeres tidsspor-årsagen til et udsnit af det øjeblikkelige mønster af enhver ny kraft, som bringes ind i mønstret i det øjeblik, begivenhederne udspiller sig — og især når menneskets frie vilje træder i funktion. Derfor er karma ikke fastlagt én gang for alle, men noget, der hele tiden ændrer sig. Denne ændring finder sted i det øjeblik, en begivenhed eller hændelse indtræffer — hverken før eller efter. Det betyder, at selvom kræfter, der stammer fra fortiden, tydeligvis spiller ind i det øjeblik, kan de selv blive påvirket af teleologi (fremtidige faktorer), som også spiller ind i det pågældende øjeblik. Hertil kommer den vigtige ting, der allerede er nævnt, nemlig menneskets frie vilje eller evne til at vælge, som ikke udspringer af fortiden eller fremtiden men af hvert eneste »nu's« anden dimension. Derfor kan vi sige, at ethvert tidsøjeblik er tredimensionalt — på samme måde som vi ser, at vores billede magisk forvandles fra et fladt lærred til et rumligt og »virkeligt« objekt. De tre dimensioner er fortid, fremtid og fri vilje, der mødes i »nu'et«.

Dette bringer os frem til en betragtning af strukturen i en begivenhed eller, i bogstaveligste forstand, et tilfælde. For sådan en begivenhed finder sted inden for lovens rammer, og hvis vi tillader os at betragte det, der sker, fra et menneskeligt synspunkt, er det klart, at enhver begivenhed er en yderst kompliceret affære, hvor mange forskellige elementer mødes et sted, som er »her« og på et tidspunkt, som er »nu«. Først har vi, som sagt, det involverede individs fortid, så dets dharma eller teleologi — hvad det inderst inde er — og endelig har vi sindet og viljen, som virker gennem dette sind i netop det øjeblik, hvor begivenheden indtræffer. Men de hårdt arbejdende lipikaer må også bringe andre individer, andre objekter, vejret og måske katastrofer som jordskælv eller flodbølger sammen her og nu, og ud af disse faktorer må de skabe et absolut fuldent mønster, hvor hver eneste faktor er afstemt efter de andre. Det er et forbløffende billede, når man sætter sig ned og tænker over det, og endnu mere overvældende bliver det, når det går op for én, at de samme principper må gælde overalt, i hvert eneste »her« og »nu« igennem hele vores verdenssystems forløb eller manvantara.

Intet er overladt til tilfældighederne, intet kan ske uden for loven — eller sådan tænker og føler vi i hvert fald, hvis vi blot én gang har oplevet universet ud fra et sådant synspunkt, hvadenten det er som visionære eller som intelligente videnskabsmænd. Med andre ord, vi lever og bevæger os i en fuldkommen selv-regulerende maskine, hvor alt på en måde er forudbestemt — alt undtagen én ting, som er menneskets individualitet, og den kan ændre og regulere maskinens funktion, når den bruger sit sind intelligent inden i denne maskine. (Læg mærke til, at jeg begrænser mig til menneskeriget i relation til devariget og ikke forsøger at gå uden for det. Nogle påstår, at karma også gælder for dyr og endog planter. Andre — som jeg er én af — bruger kun betegnelsen karma i forbindelse med det felt, der er samlet omkring en individualitet eller et ego).

Betragtet på denne måde, opfattes karma som en dynamisk, bevægelig, altid skiftende resultant af mange kræfter, der rammer dette flygtige øjeblik, vi kalder »nu'et«. Mønstret for det øjeblik er imidlertid ubrugeligt i det næste uendeligt lille »nu« og er kun forbundet med det gennem en proces, som er vedvarende og udvikler sig fra en rent hypotetisk begyndelse — i vore dage kaldet en »ikke-begyndelse« — til en lige så hypotetisk »ikke-slutning«. Men loven styrer helheden, både i dens uendeligt små delinger, rækken af »nu'er«, og i den samlede, ikke-begyndende og ikke-endende proces, vi kalder evolution.

Men hvorfor taler vi om »ikke-begyndelse« og »ikke-slutning«? Jeg tror, at det er fordi det, der ligner en begyndelse eller en slutning, findes i Taos, essensens eller det inderste væsens tidløse, åndelige rige. Derfra kommer det frem som polaritet, som de modsætningspar der udgør maya, det menneskelige sinds hjemsted sådan som det er for øjeblikket, og hvor vi lever og kan lære at leve bevidst og intelligent.

Denne lange indledning til mit essay kan virke meget teoretisk på læseren, men hvis han forstår principperne, vil han se, at den har praktisk betydning i relation til hans eget, ja, til alle menneskers liv. Først og fremmest er det vigtigt at kombinere forestillingen om begivenheder langs tidssporet med det faktum, at det er det

umiddelbare øjeblik, der tæller — skæringen af tidssporet. Dette har betydning, ikke så meget for det der skete i fortiden eller vil ske i fremtiden, som for det sammensatte mønster i dette øjeblik — et mønster som er anderledes umiddelbart efter.

C. G. Jung taler om dette, når han fortæller historien om en fremstående professor, der prøver at få en definition af Tao af en studerende. Efter forgæves forsøg på at forklare med ord, tog den unge kineser professoren hen til vinduet og sagde: »Hvad ser du ude på gaden?« Professoren opregnede, hvad han så: en kat på en mur, en fodgænger og en forbipasserende bil. »Det er Tao«, sagde den studerende. Et øjeblik efter spurgte han igen professoren, hvad han så. Mønstret havde skiftet, bilen var forsvundet, katten bevægede sig, og nye mennesker var kommet til syne. »Det er også Tao«, fik han at vide. Den studerende skulle have tilføjet, at det var det tao-niveau, som kan opfattes og udtrykkes, det tidssnit som for taoisten er det vitale og eksistentielle øjeblik. Det er ikke det højeste Tao, som er hævet over ethvert udtryk eller enhver definition — men det ligger uden for dette essays rammer at komme ind på det.

Synsvinklen, sindstilstanden er således nøglen til en forståelse af livet og dets endeløse række af begivenheder. De fleste af sidstnævnte er forholdsvis uvæsentlige og kan ignoreres, skønt det er klogt altid at være opmærksom på, at der er mening i alt, hvad der sker én, hvor betydningsløst det end kan synes at være. Det betyder ikke, at man skal prøve at forstå alle trivialiteter i dybden på samme måde, som man forsøger at trænge til bunds i ting, der har en tydelig indvirkning på én. »Når eleven er parat, viser læreren sig«. »Læreren« kan, for den som virkelig er levende, være hvert øjeblik, hver hændelse i livet.

Påvirkningen kan tydeligvis komme udefra, eller den kan komme fra selve sindet. En hændelse er resultatet af ydre kræfter, som rammer én og forårsager behagelige eller ubehagelige følelser. En drøm, en vision, en pludselig indsigt eller gestalt [1] er den subjektive begivenhed, der svarer til det, vi kalder en hændelse i den objektive verden. Begge har større eller mindre mening for det individ, som oplever dem. Denne mening kan findes, eller i det mindste eftersøges ved hjælp af bestemte teknikker. Disse teknikker varierer fra individ til individ, men i det store og hele begynder de på samme sted: den klare fornemmelse af, at intet er tilfældigt eller betydningsløst. Denne fornemmelse må parres med erkendelsen af, at alt, hvad der sker på et eller andet tidspunkt, på en eller anden måde, kan tjene som en lektie og lære os noget om os selv som mennesker, der stadig er opslugt af den maya, som udgør erfaringsområdet.

Det kan måske være formålstjenligt på dette sted at beskrive en eller anden hypotetisk begivenhed, og hvordan den kunne opfattes af en filosofisk indstillet person. Lad os antage, at han går hen ad en gade, og at et barn taber noget fra en altan og rammer og skader ham. Den vestlige videnskabsmand ville, hvis han kunne samle de nødvendige data, fortælle ham, at det var et rent og skært uheld eller en tilfældighed, at han befandt sig på det sted, netop som barnet tabte genstanden. Han kunne måske også fortælle ham, at sandsynligheden for at være der på det bestemte tidspunkt var som én til så og så mange millioner. Men hvis vores person tager det næste skridt, vil han måske sige: »karma — resultatet af tidligere handlinger på nuværende tidspunkt«. Dette bringer os nærmere til sagens kerne, men den, der søger mening og forståelse,

vil stadig ikke være tilfreds, for samtidig med, at han accepterer idéen om årsag og virkning, vil han alligevel gerne vide, hvorfor virkningen måtte vise sig netop i det øjeblik. Videnskabsmandens diagnose, »en tilfældighed«, vil han forkaste som helt forkert: der er intet element af held eller uheld i hans tilstedeværelse på den gade og på det tidspunkt, da barnet tabte noget fra altanen. Det opfattes kun som et »tilfælde« på grund af ukendskab til de love, der styrer alting. Men han har stadig brug for at vide, hvorfor begivenheden skulle finde sted på det tidspunkt, den gjorde, og måske også på det sted, den gjorde, fordi alle disse ting udgør et mønster — de er synkroniseret på et bestemt sted i rummet såvel som i tiden.

Nogle af resultaterne ville måske vise sig i ydre begivenheder: skadet og kørt på hospitalet møder offeret for ulykken nye mennesker, hvilket igen kan føre til en ny fase i dagliglivet og så videre. Men det ville måske ikke være det hele, idet det også var et punkt i hans egen personlige udvikling, hvor tingene måtte forandre sig. Med andre ord, der må i hans subjektive sind være noget, der falder sammen med den ydre begivenhed, og, for at få mest mulig ud af det, dvs. for bedst at forstå hvad han skal gøre, må han prøve at blive bevidst om, hvad der sker eller skete i det område af sindet, vi kalder det ubevidste — at gøre ting, han før var ubevidst om, bevidste. En sådan forståelse kommer måske ikke lige med det samme, men når en hændelse »bliver hængende« og ikke glider over blandt de døde billeder i erindringens fotoalbum, men vækker følelser, når den huskes, mangler der stadigvæk en nøgle. Det kan undertiden tage adskillige år at finde den, og man vil måske da opdage, at erindringen af begivenheden er forbundet med andre aspekter af det ubevidste sind, aspekter som til at begynde med syntes at tilhøre en helt anden aktivitetslinje.

Lad mig fortælle om et virkeligt tilfælde, jeg har kendskab til. Det er for kompliceret til, at jeg vil give mere end et resumé, men det kan illustrere min tese, som går ud på, at selv en mindre begivenhed, der forstås til bunds, gennem sine psykologiske forgreninger kan lære én noget af betydning om én selv. En ven af mig blev ved en bestemt lejlighed kastet ud i en situation, hvor han var helt uskyldig, men hvor han fik skylden for visse handlinger, andre var ansvarlige for. De »skyldige« parter var til stede, men blev ignoreret af de vrede mennesker, der vendte sig mod ham. Udadtil opførte han sig perfekt, prøvede ikke at forsvare sig og gjorde sig endog særlig umage for at rette op på sagen, hvilket var mere, end han havde behøvet at gøre. Men hændelsen blev ved med at nage ham og vakte følelser, som kom op til overfladen, når han slappede af eller halvvejs sov. Nogle måneder senere glemte han omsider det hele, men sagen var tydeligvis ikke afsluttet. Da han er et filosofisk gemyt, gik han i gang med at prøve at forstå, hvad der var sket.

Først fortalte han sig selv, at noget i ham øjensynligt havde vendt disse andre menneskers vrede fra dens retmæssige mål mod ham selv, så at sige. Noget i ham havde helt klart overført de pågældende menneskers vrede til ham. Han havde

tiltrukket sig den — det var ikke bare sket ved et tilfælde. Men hvorfor? Hvad i ham kunne have gjort det? Og da han havde arbejdet tilstrækkeligt længe med det, gentaget begivenheden i tankerne og prøvet at undersøge sine følelser umiddelbart før, under og efter den, fandt han lidt efter lidt en lomme af fortrængte og ubevidste følelser, som havde ligget latent i ham i umindelige tider. Derudover opdagede han, at andre former for følelser var forbundet med den grundfølelse, der tilsyneladende havde udløst begivenheden, og at der derved var blevet dannet et kompleks af primitive følelser, som han ikke tidligere havde været opmærksom på. På dette punkt var det som om, han blev bevidst om sagen, og denne erkendelse virkede som en kirurg, der drænedes bylden i hans sind, hvorefter hele sagen fortonede sig som en følelsesladet erindring.

Denne sag, i forbindelse med hvilken nogle af dybdepsykologiens teknikker blev brugt, var forløbet med åben forståelse lige til afslutningen. Mønstreet af ubevidste kræfter — og i dette tilfælde kunne ordet »underbevidste« med rette bruges, eftersom de tilhørte et mere primitivt niveau end den almindelige bevidsthed — som havde fremkaldt hændelsen, blev bevidst og var derfor ikke længere farligt. Men det er ikke altid så let, som f.eks. i mit eget tilfælde, hvor jeg blev forsinket otte timer på en rejse, tilsyneladende uden anden grund end en mindre embedsmands tilfældige lune, og derefter nåede mit bestemmelsessted, nøjagtig som jeg havde haft til hensigt. Ud over at jeg ikke blev fornærmet på embedsmanden, har jeg stadig ikke fundet ud af, hvorfor det skete, selvom jeg er sikker på, at der var et formål med det.

Derfor kan vi sige generelt, at den, der søger visdom, aldrig vil acceptere tanken om, at livet er meningsløst, at der sker ting, som ikke har noget formål. I værste fald forbliver dette formål uklart, men hvis sindet er vågent og levende og ikke anspændt og tilbøjeligt til enten at klamre sig til eller afvise begivenheder, subjektive såvel som objektive, kan det opdages til stor gavn for ens karakter. Alting har mening, alt er betydningsfuldt for den åndelige aspirant, selv det mest pinefulde »uheld«, selv det fornøjelige, selv den mest lyssky og nedværdigende, indre bølge af følelse, lidenskab eller begær. Alle er de en del af livet, alle bliver de, hvis de forstås rigtigt, til egenskaber, kræfter, der bidrager til ens statur som det, de kinesiske filosoffer kalder »det højere menneske«, dvs. den oplyste, ikke den indbildske.

Jeg kan anbefale læseren den lille bog *Meditation in Action* af Chögyam Trungpa Rimpoché, og især hans kapitel om *The Maturity of Experience in the Field of Bodhi* — hvor sidstnævnte betyder »oplysning« — for her påpeger han, at man ikke kan dyrke blomster og frugt uden forrådnelse og gødningsstoffer i jorden. Den studerende, der giver sig ud for at være hævet over jorden, over instinkterne, over de personlige begærs mødding, er tilbøjelig til at forblive steril og at visne ved den voksende losseplads. Den kloge bruger sin himmelsendte indsigt til at integrere sit liv som et helt menneske, der lever i sin miljømæssige sammenhæng. Denne sammenhæng er ham

selv, spejlbilledet af hans indre væsen, bragt til verden af maya. Man kan ligefrem spørge, om det er det indre eller det ydre, der er virkeligheden eller spejlbilledet, og da vil man opdage, at de hver for sig er lige virkelige og uvirkelige, mens de tilsammen er hans egen såvel som den »ydre« verdens virkelighed.

At forstå dette kræver imidlertid, at vi, med hensyn til selvbevidsthed, må operere ud fra det indre eller højere selv, Tao, der integrerer det højere og lavere, indre og ydre. For fra dette plan kommer forståelsen af den uforanderlige og dog uendeligt fleksible lov, der viser os, at »tilfældighed« simpelthen er det menneskelige sinds opfindelse.

For at erfare dette må vi så at sige samle os i skæringspunktet mellem årsags-sammenhængens tidsspor og umiddelbarheden, der ser dette punkt som bevidsthedens og livets dynamiske brændpunkt. De eksistentiale tænkere havde allerede prøvet at gøre dette, men uden det åndelige element eller Tao, falder de ned i en trøstesløs, grå og sygelig sindstilstand. Men hvis man til denne holdning føjer en klar fornemmelse af formål og mening, bliver enhver begivenhed, hvor pinefuld eller for den sags skyld fornøjelig den end måtte være, en del af et mønster og en helhed, der, selvom den forekommer mangelfuld i sit udtryk i tidens verden, er fuldendt og komplet i sin essens.

Hvis vi lærer at tænke og føle på den måde, hvis vi kan samle os selv i »nu'et«, vil vi opdage, at nirvana er åbent for os. Den eneste vanskelighed består i at blive enkle og klare nok til at forstå. Viden og lærdom vil ikke bringe os til dette punkt. »Ikke-viden«, afskaffelsen af mentale møbler er, som mystikerne har forstået, nøglen til den barnlige enkelhed, der åbner porten for os.